

## היבטים לשוניים בפרשת מסעי פג

### דקדוקי קריאה בפרשת מסעי ובהפטרה

לג ג מִרְעַמְסֵס: העי"ן בשווא נח והמ"ם אחריה בשווא נע<sup>1</sup>

לג ד וּבֵאלֹהֵיהֶם: האל"ף כלל אינה נשמעת

לג ט שְׁתִּים עֲשָׂה: לפי ברויאר כך צריכה להיות ההטעמה<sup>2</sup>, וכן במפעל הכתר.

לג יא יש מתחילים כאן שני ויש רק אחרי כל המסעות.

לג יד וְלֹא-הָיָה שָׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

לג יט מִרְתַּמָּה: המ"ם בצירי ולא בחירק מפני הר"ש הבאה אחריה, כלל זה יפה גם בהמשך

לג כב בְּקִהְלָתָהּ: הקו"ף בשווא נח, לעומת זאת בפס' הבא מְקַהְלָתָהּ הקו"ף בדגש חזק ובשווא נע

לג כט בְּחֻשְׁמֹנָה: במלרע

לג לד בְּעֵבְרָנָה: במלרע

לג מא בְּצִלְמֹנָה: מלרע

לג מה בְּדִיבֹן גָּד: בְּדִיבֹן מלרע, אין טעם נסוג אחור וכן בפסוק הבא

לג מז דְּבִלְתִּימָה: היר"ד בשווא נח על אף שהיא באה אחרי תנועה גדולה<sup>3</sup>

לג מט הַיְשָׁמֶת: היר"ד בשווא נח

לג נ עליית שני ויש אומרים עליית שלישי

לג נב כָּל-מְשִׁפֵּיתָם: שי"ן שמאלית

לג נג וַיִּשְׁבְּתָם-בָּהּ: געיה בוא"ו

לג נד עליית שלישי לשיטה אחת

לג נה אֲשֶׁר-יֵצֵא לָו: טעם נסוג אחור ליר"ד

לג נו לְשָׁפִים: שי"ן שמאלית. וְצִרְרוּ: רל"ש ראשונה בשווא נע ולא בחטף

לג ז אֶל-הָאָרֶץ כְּנָעַן: תיבת הָאָרֶץ בה"א הידיעה

לג ד וְעֵבֶר צָנָה: טעם נסוג אחור לעי"ן

לג ה גַּחְלָה: במלעיל

לג ו זֶה-יְהִיָּה: היר"ד אינה דגושה, כן הדבר בשני הפסוקים הבאים

לג י שְׁפָמָה: שי"ן ימנית!

לג יא וַיֵּרֶד הַגְּבֹל: השני בפסוק, בזקף קטן ולא ברביע

לג יד הָרְאוּבֵנִי: האל"ף כלל אינה נשמעת, כאילו כתוב 'הרובני'<sup>4</sup>

<sup>1</sup> יתכן שינוי משמעות אם יקרא עי"ן פתוחה

<sup>2</sup> תורה קדומה בחלק הדקדוק, בשם מהר"ב (רבי יחיא בשירי): 'ספרים אחרים באזלא גרש'.

<sup>3</sup> כך הדבר כאשר התנועה הגדולה באה בהברה מוטעמת.

<sup>4</sup> בכתר ארם צובא (במקומות שנשמרו) יש סימן רפי על האלף להראות שהיא אינה נהגית.

לד טז עליית רביעי

לד כ וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׁמַעוֹן: מונח זקף קטן במדויקים<sup>5</sup>

לד כב בֶּן-יִגְלִי: היו"ד בקמץ קטן

לד כח פְּדֵה־אֵל: הה"א בשווא נח, יש לקרוא כאילו יש בה מפיק. להבדיל מ"פְּדֵה־צֹר" שהה"א נחה ואינה נשמעת

לה א עליית חמישי

לה ב לְעָרִים: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיודע

לה ד וּמִגְרָשֵׁי: הרי"ש בשווא נע, אין לחוש לאותם דפוסים אשר ניקדוה בחטף

לה ה אֱלֹפִים בְּאֶמֶה: טעמים נדירים<sup>6</sup>

לה ז וּשְׁמֹנֶה: במלרע

לה ט עליית ששי

לה יב עֲמֻדָּו: העי"ן בקמץ קטן

לה טז רֶצַח הוּא: געיה בחי"ת, כך הדבר לפי ברויאר, תוכנת הכתר וכן בתורה קדומה

לה כ יְהִדְפְּנוּ: הה"א בשווא נח והדל"ת בדגש קל ובחטף קמץ. בְּצַדִּיָּה: הדל"ת בחירק חסר והיו"ד אחריה בדגש חזק וקמוצה, אין לקרוא 'בצדיאה'

לה כה וַיֵּשֶׁב בָּהֶ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וְאַחֲרֵי מוֹת: ואחרי במרכא ולא במקף

לה לג שִׁפְכוּ: השי"ן בחולם לא בקמץ חטוף, לכן הפ"ה בשוא נע

לו א עליית שביעי

לו ב אֶת-אֲדֹנָי צְנֹה ה'..... וְאֲדֹנָי צְנֹה בָה': בראשון הצד"י בחירק ובשני – בקיבוץ

לו ט מִמִּטָּה לְמִטָּה: בשתי המילים הטי"ת בסגול

לו יא מפטיר

הפטרות מסעי (בחר"ל מטות-מסעי, מכאן ואילך משתווים לארץ ישראל), ירמיהו ב ד-כח, ג ד:

ב ה מָה-מִצָּאוּ: דגש חזק במ"ם מדין דחיק. וַיְהִי־לִי: הה"א בשווא נח

ב ו לֹא-עָבַר בָּהֶ: טעם נסוג אחור לעי"ן

ב ח פִּשְׁעוּ בֵי: טעם נסוג אחור לפ"א

ב ט כְּתִיבִים: התיו בחירק חסר והיו"ד אחריה בחירק מלא ודגושה

ב יב וְשַׁעְרָו: שיי"ן שמאלית. חֲרָבוּ: החי"ת בחטף קמץ והרי"ש אחריה בשווא נח<sup>7</sup>

<sup>5</sup> לא מרכא טיפחא אתנח (היידנהיים וקורן)

<sup>6</sup> גם הניגון שלהם אינו ידוע להרבה. בכתבי היד הסימן של קרני פרה (או פזר גדול) הוא כצורת V מעל האות, משום מה המדפיסים סימנו שתי תלישות. גם סימן זה לתלישא הוא המצאת המדפיסים, בכתבי היד תלישא קטנה היא עיגול מעל האות האחרונה, וגדולה – מעל הראשונה. בספר אם למקרא של ר' שריה דבליצקי ז"ל כתב: "והניגון הוא כמו פזר ותלישא גדולה ותלישא קטנה. מנחת כליל"

<sup>7</sup> החי"ת מנוקדת בחטף קמץ בכמה ספרים, בהם כתר ארם צובא. אך אין חטף לפני שוא וגם לא שני חטפים בתחילת מילה. סימן החטף הוא להראות שהחי"ת בקמץ קטן והרי"ש אחריה בשוא נח. כל הפסוק בלשון ציווי החל משמו שְׁמִים [בהפטרה יש לקרא בקמץ חטוף (קטן) ובשוא נח, אך במוסף (שבת ר"ח) חֲרָבָה עירנו בקמץ רחב ובשוא נע, והמשנה שם (במיוחד בהברה האשכנזית) משנה המשמעות באופן חמור!]

ב טו לְשֹׁמֵה: המ"ם בדגש חזק ובמלרע, מלשון שממה

ב יז תַעֲשֶׂה-לָךְ: געיה בת"ו. עֲזָבְךָ: העי"ן בקמץ קטן וכן הוא בהמשך יט

ב יט פְּחָדְתִּי: במלרע, יש לשים לב לא לשכל את תנועות החי"ת והדל"ת

ב כ צֹנֵה: יש להקפיד על קריאת העי"ן, אחרת זה משנה את המשמעות

ב כא שׁוֹרֵק: שי"ן שמאלית. נְהַפְכֶתָּ: הה"א בשווא נח והפ"א אחריה בדגש קל

ב כג מְשַׁרְכֶת: שי"ן שמאלית

ב כד בְּחֻדְשָׁה: החי"ת בקמץ קטן. יִמְצְאוּנָהּ: הנו"ן בשווא נח והה"א בקמץ, יש לקרוא ימצאוּ-הּ

ב כז אָבִי אֶתָּה: שתי המילים מלעיל, האל"ף של אֶתָּה בפתח. יִלְדְתָנוּ: (לפי הקרי) הדל"ת בשוא נח, לא בחירק!

ראשון של דברים

א ד שני במנחת שבת

א ה שלישי במנחת שבת

הרמב"ן בתחילת פירושו על הפרשה מביא מדברי הרמב"ם דברים שהם קילורין לעינים. והוסיף הרב במורה הנבוכים (ג נ) תועלת בידיעתם, לומר הצורך להזכיר המסעים גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשות היו אמיתיות לכל רואיהם, אך בעתיד יהיו דברים בשמועה ויכזיבם השומע. ומאותות התורה ונפלאותיה העצומות עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה ומציאת המן בכל יום, והם מקומות רחוקות מן הישוב ואינן טבעיות לבני אדם לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון (במדבר כ, ה), ואמרה התורה לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם (דברים כט, ה), וכל אלה אותות הם במעשה נס נראות לעין. וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבור על אלה האותות מה שיעבור על דברי הימים, לא יאמינו השומעים בהם, ויחשבו כי עמידתם במדבר הזה היה קרוב מן הישוב מקום אשר בני אדם שם, כמו המדברות אשר ישכנו שם בני ערב היום, או מקומות אשר יהיה שם חריש וקציר, או יש שם עשבים וצמחים למאכל בני אדם ושיהיה במקומות ההם בורות מים. על כן הרחיק מלבנות בני אדם המחשבות האלה, וחזק אלה האותות כולם בזכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו האותות הגדולות איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה, כל אלו דבריו. ע"כ מלשון הרמב"ן.

זרע שמשון. מוציאתם למסעיהם על פי ה', ואלה מסעיהם למוציאתם. יש לבאר מדוע כתיב ב' פעמים מוציאתם ומסעיהם. ועוד מדוע בתחילה הקדים מוציאתם למסעיהם, ואח"כ הקדים מסעיהם למוציאתם. ויש לבאר עפ"י מה שכתבו המקובלים, שבאלו המסעות החלישו בני ישראל את כח הקליפה השוכנות במדבר והם: נחש שרף עקרב וצמאון<sup>8</sup>, והוציאו בלעם מפיהם, שהוציאו משם את כל הניצוצות הק'. ואילו היו זוכים היו מוציאים את אותם הניצוצות בזמן מועט, אבל כיון שחטאו, לכן הוצרכו להתעכב שם זמן הרבה. וזו כוונת הכתוב "ויכתוב משה את מוציאתם למסעיהם", דבתיבת "מוציאתם" יש שני פירושים: א) מלשון מציאה<sup>9</sup>, "מוציא", כלומר שהוציאו ישראל. ב) מלשון יציאה, לשון הופעל, כלומר שהוצאו – "הוצאו". ולפי ב' הפירושים הכוונה מלשון יציאה, וקאי על הניצוצות הק' שהוציאו והוצאו משם ע"י ישראל, וכונת הכתוב לומר שמיד שבאו לאיזה מקום, מיד הוציאו את הניצוצות, והיו צריכים מיד להמשיך למסע שלאחריו ולהמשיך באותו עבודה של הוצאת הניצוצות.

<sup>8</sup> בנוי על המקרא המוליכך במדבר הגל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לה מים מעור החלמיש (דברים ח, טו)

<sup>9</sup> כך גם במקור, אבל אין כוונתו לשון מציאה משורש מ.צ.א. אלא לשון הוצאה פעיל, או סביל.

ואם תאמר אם כן לא יהיה לישראל מנוחה, שהרי מיד שבאו מן הדרך והוציאו את הניצוצות, צריכים מיד להמשיך במסעם ואינם יכולים לנוח כלל. לכך ממשיך הכתוב ואומר "מוצאייהם למסעיהם על פי ה'" דכיון דהיה על פי ה', וכמו שהכתוב אומר "וְאֶשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים (שמות יט, ד)", לכן לא יסבלו שום טורח מחמת המסע, ואף שיהיה זה בלי הפסק כלל שהרי "מוצאייהם למסעיהם", והיינו שהניצוצות היו מוכנים מיד להוציאם ויכולים להמשיך מיד במסע. אכן מאחר שחטאו לבסוף, לכן נעשה "ואלה מסעיהם למוצאייהם", והיינו שהמסעות היו צריכים להמתין עד שיצליחו להוציא את הניצוצות, שבטורח גדול ובזמן רב היו לוקטים אותם, וזה הפירוש "מסעיהם למוצאייהם", שהיו צריכים להמתין לגמור כל מסע ומסע עד שיצליחו להוציא הניצוצות הק', ולא כמו שהיה צריך להיות אם לא היו חוטאים, שאז הניצוצות היו מוכנים וממתנים מיד להמשיך המסע למקום אחר.

בקשר לדברי זרע שמשון, ידידנו הרב גור אריה צור נר"ו הפנה לדברי אור-החיים בפרשת בהעלותך סוף פרק ט. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר-יְהִיָּה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד-בֹּקֶר וְנִעְלָה הֶעָנָן בְּבֹקֶר וְנִסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הֶעָנָן וְנִסְעוּ: אוֹיִמִים אוֹיִמִים בְּהָאָרֶץ הֶעָנָן עַל-הַמִּשְׁכָּן לְשֹׁכְנֵי עֲלִיוֹ יַחְנוּ בְּגִי'־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ וּבִהֲעֹלְתוֹ יִסְעוּ: ועל זה באר אור-ה' ח' הק':

והטעם בזה לפי מאמר אנשי אמת שטעם העברתם במדבר הוא לברר ניצוצי הקדושה השבויות ביד שוכן מדבר ציה, אשר על כן היוודע נסתרות היה משער שיעוד אשר יספיק לבידוד במקום ההוא אם מעט ואם הרבה והיו מתעכבים כפי הצורך, גם לא היו חונים אלא במקום שיש לברר ולא במקום שיספיק בו הבידוד במשך זמן הילוכם בו: (ע"כ מ'אור החיים' בהעלותך) עוד רציתי לדייק בדברים: לגבי ניצוצות ק' נאמר להוציא הניצוצ'; לגבי הקליפ' נאמר לברר הקליפ'<sup>10</sup>. וזה היינו הך, שע"י בידוד הקליפ' מוציאים הניצוצו' וע"י הוצ' הניצ' מבררים הקליפ'.

הרב גור אריה צור נר"ו. שואל אור-ה' ח' הק' (בפרשת מסעי) מדוע בתחילה אמר מוצאייהם למסעיהם ואח"כ הפך סדר הדברים ואמר מסעיהם למוצאייהם.

פירוש אור-ה' ח' הק' ופנקסו של משה רבנו

מבאר אור-ה' ח' הק' שבתחילה היה משה כותב את מוצאייהם ומסעיהם בפנקסו, ואח"כ היה מעתיקם לתורה.

וזה לשונו: ונראה שהכתוב נתכוון להודיענו סדר כתיבת המסעות שלא נכתבו ביום אחד אלא על זה הסדר: שהתחיל משה לכתוב בפנקסו במצות המלך מיום שיצאו ממצרים על זה הדרך:

יום שיצאו ממצרים כתב בפנקסו: וַיִּסְעוּ מֵרַעַמְסֵס; וכשחננו בסוכות כתב בפנקסו: וַיַּחְנוּ בְּסֻכּוֹת; וכשנסעו מסוכות כתב בפנקסו: וַיִּסְעוּ מִסֻּכּוֹת; וכשחננו באיתם כתב בפנקסו: וַיַּחְנוּ בְּאֵתָם. וכן על זה הדרך היה כותב בפנקסו כל מסע בזמנו עד שהגיעו לערבות מאב, ואחר כך אמר ה' אליו שישדרם בתורה כדרך שהיו כתובים אצלו, בפנקסו. ואומרו וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם פִּירוּשׁ אֵלֶּה הֵם הַמִּסְעוֹת הָאֵמוּרִים שִׁכְתַּב מֹשֶׁה לְמוֹצְאֵיהֶם כֹּל אֶחָד בְּזִמְנוֹ וּבִמְקוֹמוֹ וְזֶה הָעֵתָקָה.

כלומר וזו היא חזרה על הדברים, כחזור על הראשונות. וממנה למד אור-ה' ח' הק' ברוח קדשו כל ענין ההעתקה מפנקסו של משה לתורה הק'.

וְהוֹיֵן בָּהּ, לפירושו על הפנקס, ועל דרך המוסר. מחד גיסא לכאורה תערוג<sup>11</sup> כל נפש חפצה לחזות בנועם פנקסו של משה רבנו, לו היה נופל בחלקנו. ומאידך

<sup>10</sup> יש מלומדי הקבלה שנמנעים מלומר 'קליפה', ואומרים במקום זה 'קלי' מלעיל.

<sup>11</sup> הפועל ערג (למעט שם עצם ערוגה/ערוגות) מופיע במקרא בשני מקומות.

1. ספר יואל פרק א פסוק כ: גַּם-בְּהִמּוֹת שְׂדֵה תַעֲרֹג אֱלִיד כִּי יִבְשׁוּ אֶפְקֵי מַיִם וְאֵשׁ אֶכְלָה נְאֻם הַמְדַבֵּר:

2. ספר תהלים פרק מב פסוק ב: כְּאֵיל תַעֲרֹג עַל-אֶפְקֵי-מַיִם בֵּן נִפְשֵׁי תַעֲרֹג אֱלִיד אֱלֵהֶם:

גיסא, תימה לערגה זאת שהרי כל ענין פנקסו להעתיק המסעות לתורה, ובוזה תם תפקידו של הפנקס. ואין לך ערגה גדולה מזו מאשר לחזות במסעות כפי שהועתקו ונכתבו בתורה עצמה, והיא מצויה לכל דורשיה.

ולעומקו של מקרא, נרמזו הדברים במאמר הזוה"ק באומרו הכל תלוי במזל, אפילו ספר תורה שבהיכל. (תיקוני הזהר תיקון ס"ט, דף צ"ט עמ' ב). וביאור המאמר יהיה שלא הספר תלוי במזל כי המכתב מכתב אלקים הוא, וכן באיזה היכל יהיה גם הוא לא תלוי במזל אלא בהשגחה פרטית, אלא הקשר בין הספר תורה שבהיכל ובין האדם הבחירי הוא התלוי במזל, באיזה ספר יבחר האדם לקרוא ובאיזה היכל יבחר האדם לשים את ספרו. וגם האדם אם יעלה מעל מזלו, הרי גם הוא לא יהיה תלוי בו, אלא מזלו יהיה תלוי באדם, כי נמסרה בחירתו של האדם בידי הבורח בעמו ישראל באהבה.

ואשר על כן, ראיית האדם האם ישכיל להבין כי הפנקס הוא הספר והספר הוא הפנקס, כי הפנקס ידו הרושמת של משה רבנו הוא, וידו היא ידא אריכתא של הקב"ה, ומשה רבנו והתורה חד הוא, הרי האדם המשכיל זאת יגבה מעל מזלו. ואם לא יתבונן הרי תלוי הוא במזלו, ועלול לטעות במחשבתו כי הפנקס יקר ערך הוא יותר מן התורה עצמה.

שאם יזכה, יבחין בפנקס הנכסף בפתיחת ההיכל בעמדו לפניו על הסף, בהיותו מועתק בתורה עצמה עם כל מסעותיו, ובכך הפנקס לפנינו נְחָשֵׁף. ומעתה, על דרך לשון נופל על לשון, יהיו כל כיסופינו לא לעולם עובר לכאורה של הפנקס המעתיק, אלא לעולם הנצח של התורה הק' אליה הועתקו המסעות על פי ה' הנקרא וְלִמְכָסָה עֵתִיק (ישעיהו כג, יח).

לג מט הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו

**וַיַּחַנּוּ עַל-הַיַּרְדֵּן מִבַּיִת הַיְשׁוּמֹת עַד אֲבֵל הַשְּׁטִיטִים בְּעֶרְבַת מוֹאָב:**

בגמ' יומא (עה): מבואר שכוונת הכתוב שמקום חנייתם היה מבית הישימות עד אבל השטיט. וקשה שא"כ יוצא שימבית הישימות עד אבל השטיטסי הוא ענין אחד, וא"כ למה הפסיקו בויחננו על הירדן מבית הישימות, [ולמה לא הטעימו: וַיַּחַנּוּ עַל-הַיַּרְדֵּן - מִבַּיִת הַיְשׁוּמֹת עַד אֲבֵל הַשְּׁטִיטִים].

ונראה שרק יבית הישימותי היה ממש על הירדן, אבל יאבל השטיטסי היה רחוק מהירדן, (ויבית הישימותי היה גבול מערב של מקום חנייתם, ויאבל השטיטסי היה הגבול המזרחי של חנייתם. ולא ששניהם היו על הירדן, זה לצפון וזה לדרום), ולכן אמר בתחילה שהם חנו יעל הירדן מבית הישימותי, ואח"כ אמר שחנייתם נמשכה יעד אבל השטיטסי.

ושמא י"ל שתחילת החנייה היתה בבית הישימות, וסופה באבל השטיטסי, וויחננו מוסב על פעולת החנייה, ולכן הפסיקו בויחננו על הירדן מבית הישימותי, שזה היה תחילת חנייתם.<sup>12</sup>

**וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמְיָתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעֲשֶׂה לָכֶם יֵשׁ כַּאֲן פִּרְשָׁה פִּתּוּחָהּ, גַּם יֵשׁ כַּאֲן סוּף סֹדֵר. הָרַב בַּצְּלָאֵל אַרְיָאֵל נִרְ"ו. בְּרוּחַ שְׁלוֹשַׁת הַשְּׁבֻעוֹת אֲצִיג כַּאֲן תּוֹפְעָה מַעֲנִינָת, שִׁישׁ סֹדְרִים הַמַּסְתֵּימִים בְּרַע !**

**שבעה סדרים בתורה מסתיימים בחטאי רשעי אומות העולם:**

**בראשית ג, כב, כג, כה, לה ושמות ו, ז.**

**שבעה נוספים מסתיימים בחטאי עם ישראל:**

עיין מפרשים, ידידנו נר"ו מתכוון למובן של השתקקות וכיסופים.

<sup>12</sup> ועיקר הדבר, שהיה תחילת החנייה, והיה אח"כ התפשטות, כבר כתב יחכתב והקבלהי בשם הגר"א. אלא שהוא כתב שכל הפסוק הזה מוסב על התפשטות חנייתם, ויישב בזה את כפל הפסוקים, שבפסוק הקודם שכתוב שיחננו בערבות מואב על ירדן יריחו, זה מוסב על עיקר החנייה. ואילו פסוק זה אינו מדבר על שעת החנייה, אלא על התפשטות מקום חנייתם.

שמות יא כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ... לְהַמִּית אֶת־כָּל־הַקְּהָל הַזֶּה בְּרַעַב:

שמות יב וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעַם לְלֶקֶט...;

במדבר י הֲצֵאן וּבִקֶּר יִשְׁחַט לָהֶם...;

במדבר יג ...וַיָּבוֹאוּ וַיִּפְתּוּם עַד־הַחֲרָמָה:

במדבר יז הֲמָה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־ה' וַיִּקְדַּשׁ בָּם;

במדבר כא וַיְהִי הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אָלֶף;

במדבר כג כָּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בַמִּדְבָּר־עַן בְּמַרְיַבְתָּ הָעֵדָה...;

וארבעה סדרים מסתיימים באזהרה קשה:

שמות טז וַחֲרָה אִפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בְּחָרָב...;

אצלנו בסדרת מסעי, במדבר ל וַיְהִי כָאֲשֶׁר דַּמִּיתִי לְעִשׂוֹת לָהֶם אֲעֲשֶׂה לָכֶם:

דברים ז...כֵּן תֵּאבְדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם:

דברים כא אָרוּר אֲשֶׁר לֹא־יִקְוֶה אֶת־דַּבְּרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת..

הכיצד? והרי הקורא בתורה פותח בְּדָבָר טוֹב וְחֹתֶם בְּדָבָר טוֹב וּרְמַבֵּם תְּפִילָה יִגְהַז?

כדברי הרמבם (בהמשך אותה הלכה): 'וְלָמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ בְּעֵינֵינוּת אֵלֶיךָ מִפְּנֵי שֶׁהִיא

תּוֹכַחָה כְּדֵי שִׁיחֲזְרוּ הָעַם בְּתִשׁוּבָה'.

שנזכה במהרה לגאולה שלמה ברחמים, אמן.

לד ד הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו וְנִסְב לָכֶם הַגְּבוּל מִנְּגַב לְמַעַלָּה עַקְרֵיבִים וְעֵבֶר צְנָה (וְהִיָּה) וְהִיָּו

תּוֹצֵאֹתָיו מִנְּגַב לְקֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ וַיֵּצֵא חֶצֶר־אֶדָר וְעֵבֶר עֲצֻמָּנָה:

כיון שהפסיקו ביונסב לַכֶּם הַגְּבוּל מִנְּגַבִּי, [ולא הטעימו: וְנִסְב לָכֶם הַגְּבוּל - מִנְּגַב לְמַעַלָּה עַקְרֵיבִים],

משמע שכוונת הכתוב שהגבול יסוב מהנגב [ולכאורה הכוונה מקצה ים המלח שהוא תחילת גבול

דרום, כמבואר בפסוק ג] אל מעלה עקרבים. ולפי זה, לא נתבאר כאן בפסוק שימעלה עקרבים

הוא בתוך ארץ ישראל, ומה שרש"י כתב כאן שהגבול עבר בצד דרום של מעלה עקרבים

והוא בתוך הגבול, אין כוונתו לומר שזהו מבואר בפסוק כאן, אלא שזה מבואר ביהושע

טו ג שכתוב: וַיֵּצֵא אֶל־מִנְּגַב לְמַעַלָּה עַקְרֵיבִים וְעֵבֶר צְנָה וְעָלָה מִנְּגַב לְקֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ וְעֵבֶר חֶצְרוֹן וְעָלָה

אֶדְרָה וְנִסְב הַקְּרָקָעָה:<sup>13</sup>

לד ה הרב משה צוריאלי נר"ו. נחלה מצרים

יהושע טו. ד - וְעֵבֶר עֲצֻמָּנָה וַיֵּצֵא נַחַל מִצְרַיִם וְהָיוּ תְּצֵאוֹת הַגְּבוּל יָמָּה זֶה יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל נְגַב..

(מ) אֲשֶׁדוּד בְּנוֹתֶיהָ וְחֶצְרוֹן עֵזָה בְּנוֹתֶיהָ וְחֶצְרוֹן עַד נַחַל מִצְרַיִם וְהָיוּ הַגְּבוּל (וְהַגְּדוּל) וְגְבוּל:

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הַחֶג וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהַל קָהַל גְּדוֹל מְלִבּוֹא חֶמֶת עַד נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי ה'

אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם: (מלכים א.ח.סה)

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחַבֵּט ה' מִשְׁבַּלֶּת הַנְּהָר עַד נַחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תִּלְקְטוּן לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ישעיה כו. יב)

(ח) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת הַחֶג בָּעֵת הַהִיא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהַל קָהַל גְּדוֹל מְאֹד מְלִבּוֹא חֶמֶת

עַד נַחַל מִצְרַיִם: (דברי הימים ב.ז.ח).

כל אלו בספרי נביאים. אבל בספר המשה חומשי תורה, בברית בין הבתרים,

המקום נקרא "נהר".

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּחָר מִצְרַיִם עַד

הַנְּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פָּרַת: (בראשית טו. יח)

<sup>13</sup> ובהמשך הפסוק, הוא להיפך. שכאן מבואר שהגבול עבר בצד דרום של קדש ברנע, ואילו ביהושע בפסוק הנ"ל נראה מהטעמים שהגבול עלה מנגב, והגיע לקדש ברנע.

מדוע כאן "נחל" וכאן "נהר"? פשטות המלים, נחל הוא בעל רוחב מצומצם יותר, ונהר הוא בעל ממדים רחבים יותר. אלא כאשר נדייק נמצא מענה לשאלה זו. כאשר מציינים המקום באופן כללי אומרים "נהר" וכאשר מציינים המקום בדיוק הוא "נחל". הא כיצד? ביהושע (יג, א) נקרא הגבול הדרומי הזה "מן השיחור אשר על פני מצרים". כתב שם רש"י: "הוא נילוס, הוא נחל מצרים, הוא סמוך לתחום מקצוע דרומית-מערבית של ארץ ישראל". וביאר שם "דעת מקרא"<sup>14</sup> (הוצ' מוסד הרב קוק) "שיחור" הוא השם המצרי לזרוע המזרחית הקיצונית של הנילוס [בלשון המצריים: "פילוסיון"] שְׁמֹנֶה כגבול המצרים. "על פני" הוא למזרח מצרים, כמשמעות כמה מקראות כגון בראשית כה, יח ועוד. נכי "אחור" הוא כינוי למערב. "הים האחרון" – דברים יא, כד – וכן לד, ב – יואל ב, כ – זכריה יד ח. ובכן נהר מצרים, שהוא רחב, נהר הנמשך ממקורו במרומי ארצות חבש, לכיוון צפון עד שנשפך לים התיכון, בהתקרבו לים הוא מתפצל כמו מזלג. והזרוע המזרחית, הדקה יותר מהרוחב של גוף הנילוס, הוא הנקרא "נחל מצרים". ויש להבדיל בין לשון "נהר" ללשון "נחל". כמה נפלאים הם דברי תורה בכל דיוקם!

לה ו הרב עמרם אייזנשטיין נר'ו וּגְבֹול יָם וְהָיָה לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבֹול זֶה-יְהִיָּה לְכֶם גְּבֹול יָם: הטעם שחיברו את יוחייה לים הגדול עם יוגבולי, [ולא הטעימו: וּגְבֹול יָם וְהָיָה לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל – וּגְבֹול], הוא כמו שאמרו בגיטין (ח. הובא בפירש"י) שיוגבולי בא ללמד שגם האיים שבסמוך לארץ הם מארץ ישראל, וא"כ יוצא שלא נשלם ההסבר מהו גבול מערב, עד שאמר יוגבולי, שבזה מבואר שהגבול המערבי הוא הים הגדול עם גבולו [דהיינו האיים].

לה כג או בְּכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת חֲזוֹן יִחְזַקְאֵל.... אמרו במכות (דף ט:): הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה, ור' מאיר אומר גולה. ונראה דר' יהודה סובר ד"בלא ראות", היינו בלא מעשה ראות, היינו בלא ראה בפועל, אבל אם היה משתדל היה בכחו לראות, דאינו סומא. ואילו ר' מאיר סובר ד"בלא ראות" היינו בלא חוש הראות, היינו שנעדר ממנו כשרון הראות, ובכל זאת הוא בכלל מכה נפש בשגגה וגולה.

ילקוט סופר<sup>15</sup> לְשׁוֹב לְשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַפְּתוֹן. ובמפרשים נתנו טעמים שונים על ענין זה שהרוצח בשוגג משתחרר במות כהן הגדול. אמנם מוסר גדול היוצא מזה הוא, כי תכלית האדם לשוב אל ארץ אחוזתו בעולם העליון, ועל כן נקרא יום פטירת צדיק "יומא דהילולא"<sup>16</sup> כאשר הוא שמחה לו כיום אפריון, כי העיקר עולם הבא. והנה אצל אומות העולם בשעת שמחת המלך אם נולד לו בן או משיא בתו וכיוצא בזה, משתחררים האסורים, כי אצל אומות העולם העיקר הוא העולם הזה, ועל כן בשעת שמחה גשמית מראים אהבה לכל בני אדם לכבוד יוקר העולם הזה. אמנם לא כן אצל ישראל, דהעיקר עולם הבא, ועל כן ביום מות כהן גדול ששמחה הוא לו שהגיע אל עולם הבא, משתחרר הרוצח אל ארץ אחוזתו.

סוף הפרשה מאחד מעלוני השבת, עלון בינת זקנים.

"וְלֹא תִחַנְּפוּ אֶת הָאֶרֶץ", הרי זו אזהרה לחניפים. (ספרי פרשת מסעי פסקא קס"א).

כתב החפץ חיים ז"ל (פתיחה לאוין י"ד): צריך האדם להזהר מדברי חנופה. והוא, שאם יראה את חברו שעושה או מדבר דברים שאינם הגונים נגד רעהו, ולא די שאינו מוכיחו, אלא מתניפו בדברים שצדק כמעשהו או כדיבורו, ואפילו אם מוסיף איזה תיבה להסכים למעשהו, בכלל חנופה הוא ועון גדול הוא. והוא בכלל ארבע כתות שאין מקבלות פני השכינה, כת שקרנים

<sup>14</sup> מפרש דעת-מקרא על יהושע הוא פרופ' יהודה קיל ז"ל.

<sup>15</sup> הרב יוסף לייב ב"ר זוסמן סופר ז"ל.

<sup>16</sup> א"ה. ראיתי כן בספרי 'חסידות' אבל לא מצאתי כן בדברי חז"ל, גם לא בדברי הזוהר. ויתכן ששוב נכנסנו לשאלה אם ר' שמעון בן יוחאי נלב"ע ביום ל"ג לעומר. ואכמ"ל וד"ל.

כת ליצינים כת חנפים כת מספרי לשון הרע (סנהדרין קג), וכולם למדו מקרא, וחנפים מיני?  
שנאמר "כִּי לֹא לְפָנָיו חֲנִיף יָבֹא" (איוב יג, טו)<sup>10</sup>. ולכמה גאונים (גאון, ורא"מ בעל התוספות, ור"ש גבירול) הוא  
לא תעשה מן התורה, והוא לאו ד"ולא תחניפו את הארץ" שכן אמרו בספרי, דפסוק זה אזהרה  
לחנפים. עיין בספר שערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' קפ"ז-ר') שהאריך הרבה בזה, וביאר כי יש  
כמה חלקים בזה וכולם הם בכלל חנופה, והביא ראיות מן הכתובים, אכן אנכי לקצר באתי:  
א"ה. כדאי לשים ללשון הנמלצת של רבנו יונה, ובשילובו בדבריו מליצות מקראיות וקטעים  
מהמקרא.

א. זה שהקדמנו למעלה (דהיינו, המכיר בחבירו שהוא רשע או רמאי, ושהוא מוציא שם רע על  
הכשרים כדומה, ובא זה ומחניף לו ואומר "לא פעלת און במה שעשית").

ב. אשר יהלל רשע לפני בני אדם, אם בפניו או שלא בפניו, אע"פ שלא יצדיקנו על חמסו,  
אבל יאמר עליו כי איש טוב הוא. ועל זה נאמר "עֲזְבֵי תוֹרָה יִהְיֶה רָשָׁע" (משלי כח, ד).  
ואפילו יהיה נזהר שלא לשבח את הרשע זולתי במה שנמצא בו מן הטוב, ויליץ עליו  
בפני בני אדם, גם זו רעה חולה, כי בהזכירו את הטוב ואת הרע לא יזכיר ועל כל  
פשעיו יכסה, צדיק יחשב אצל השומעים, ויתנו לו יקר, ויריס ידו וגבר. וכבר הקדמנו  
גודל המכשול הנמצא בכבוד הרשעים, על כן לא נכון להזכיר צדקתם בלתי אם יזכיר  
רשעם וכסלם.

ג. המשבח את הרשע בפניו, אף שנוהר שלא לשבח בפני בני אדם פן יהיה להם  
למוקש, גם זה החנף גדול עוונו, כי החליק אליו בעיניו ולא ישוב מדרכו הרעה ולא  
ידאג לעוונו, כי צדיק הוא בעיניו.

ד. המתחבר לרשע, ולא די אשר לא יוכיחהו, אבל כמו חבר יקרבהו, ונאמר בהתחברו  
לרשע וְכִתְחַבְּרָךְ עִם אֲחֻזֵיהֶן פָּרִץ יֵי אֶת מַעֲשֵׂיךָ (דברי הימים ב, בל"ז).

ה. איש כי יאמינו בני אדם בדבריו, ויתכוין לנשא אחד העם או גואלו הקרוב אליו, ויאמר  
עליו כי הוא איש חכם, והוא בן לא חכם, והיה לצור מכשול, כי יסמכו על הוראותיו.  
וכן כי יאמר על האיש כי הוא נאמן רוח, ולא הכירו אם הוא איש אמונים, ואולי  
ישמע השומע ויפקידהו על ביתו ולבסוף יכחש בו.

ו. מי שיש בידו למחות ואינו מוחה, ועל מעשה החטאים לא ישגיח, גם זה נכנס בגדר  
חנופה, שמחניף להם ואינו מוחה בידם.

ז. הרואה את אנשי מקומו עם קשה עורף, ואומר בלבו "אולי לא יקשיבו אל דברי ולא  
יקבלו תוכחתי", ועל כן יחשוך פיו, גם זה עוונו ישא. אכן אם הדבר גלוי לכל כי חוטא  
שונא מוסר ולא ישמע לקול מוריו, על זה נאמר "אַל תִּזְכַּח לֵץ פֶּן יִשְׁנֹאךָ" (משלי ט, ח).

ח. אם ישמע בני אדם מדברים לשון הרע או דברי נבלה, או יושב בסוד משחקים בוזי  
תורה ומצוה, ושותק. אף שידוע ונבחן אצלו שלא ישמעו לו, יענוש, פן יאמרו כי הוא  
כמותם והודה לדבריהם, מאחר ששומע ושותק, [ואינו דומה להא דסעיף ז' הקודם, ששם אינו  
יושב אצלם], ואף כי יתחייב לענות ולגער בשביל כבוד התורה והמצוות אשר בזו ולעגו  
או לכבוד נקי וצדיק אשר ישחו בו. וזה אחד מן הדברים אשר יתחייב האדם לעזוב  
בעבורם חברת הרשעים, כי יענוש בשמעו דבריהם הרעים וילאה לענוותם.

ט. המכבד את הרשעים מדרך השלום, אף שאינו מדבר טוב על הרשע ולא ינהג בו כבוד,  
שיוכלו לטעות שמכבדו באשר יקר בעיניו ומכובד, כי לא יחלוק לו כבוד רק כדרך  
שמכבדין את העשירים מחמת עשרם ומחמת תקות טובה, גם זה יש בו חטא, שעכ"פ  
מכבדהו. ואם הותר לכבד את העשירים, לא הותר לכבד את הרשעים. אך אופן זה  
הותר מדאגה פן יזיק לו הרשע בזמן שידו תקיפה, על כן הותר לכבדו כשם שמכבדין  
אנשי זרוע בקימה והידור, אך לא ישבחנו ולא ידבר טוב עליו לפני בני אדם. ובכגון  
זה אמרו חז"ל (סוטה מא:): מותר להחניף את הרשעים בעולם הזה. ואף לאדם כשר,  
לשבח אותו במעלה שידוע שאין בו, ורק לשם חנופה, בודאי אסור. ורק לתועלת שרי,



כזאיתא בספרים הקדושים בשם חז"ל שמותר להחניף לאשתו, מפני דרכי שלום; לרבו, כדי שילמדו תורה; לחבירו, כדי שילמד לשמוע דבריו, וכן לתלמידו. ואיתא בסוטה (מא:) אמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שנאמר "וְחַנְפֵי לֵב יִשְׁמְרוּ אֶף (איוב לו. יג)", ולא עוד אלא שאין תפילתו נשמעת. ואמר ר' אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו, שנאמר "אִמְרָ לְרִשָּׁע צְדִיק אֲתָהּ וְיִקְבְּהוּ עַמִּים וְנַעֲמִזְהוּ לְאֲמִים (משלי כד. כד)", כו'. ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם. ועיין שם עוד בגמרא כמה מאמרים מבהילים בענין זה. ועל כן השומר נפשו ירחק מזה מאד. עכ"ל. ע"כ מהחפץ חיים על חנופה בשם רבנו יונה.

קטע נוסף מידידנו הרב גור-אריה צור לסוף הפרשה ולסיום ספר במדבר.

**מִמְשַׁפְּחַת בְּנֵי-מְנַשֶּׁה בֶן-יֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתָהִי נַחֲלָתָן עַל-מִטָּה מְשַׁפַּחַת אַבְיָהוּן**  
יש ליתן טעם מדוע תסיים התורה את חומש במדבר בעניין בנות צלפחד. אלא רמוז יש כאן שכל שהותנו במדבר ארבעים שנה היה כדי לקרבנו אל אבינו שבשמים, ולהטותנו אליו ית' ויהיה לנו למושען בכניסתנו לארץ. ולכן רמז הכתוב ותהי נחלתן על מטה משפחת אביהן. שאביהן הוא רמז לאבינו שבשמים והמטה האמור בעניין הוא, שרב חסד הוא ומטה כלפי חסד<sup>17</sup>, וזו תהי נחלתנו בשמים ובארץ עד בוא גואל צדק בב"א.

**תָּן לְחֶכְמְךָ וְיִחַסְכֶּם-עוֹד**

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: [eliyahule@gmail.com](mailto:eliyahule@gmail.com)

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר גליונות ([jewishoffice.co.il](http://jewishoffice.co.il))

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: [info@maanelashon.org](mailto:info@maanelashon.org)

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©

<sup>17</sup> הכוונה בבבלי מסכת ראש השנה יז א בית הלל אומרים: ורב חסד מטה כלפי חסד.